

משנה מסכת ברכות פרק ח משנה ד

בית שמאי אומרים מכבדין את הבית ואחר כך נוטלים לידים ובית הלל אומרים נוטלין לידים ואח"כ מכבדין את הבית

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נג עמוד ב

רבי זוהמאי אומר: כשם שמזוהם פסול לעבודה - כך ידים מזוהמות פסולות לברכה. אמר רב נחמן בר יצחק: אנא לא זילאי ולא זיואי ולא זוהמאי ידענא, אלא מתניתא ידענא; דאמר רב יהודה אמר רב, ואמרי לה במתניתא תנא: והתקדשתם - אלו מים ראשונים, והייתם קדשים - אלו מים אחרונים, כי קדוש - זה שמן, אני ה' אלהיכם - זו ברכה

ויקרא פרק יא פסוק מד

כי אני יקוק אלהיכם והתקדשתם והייתם קדשים כי קדוש אני ולא תטמאו את נפשתיכם בכל השרץ הרמש על הארץ

ויקרא פרק כ פסוק ז

והתקדשתם והייתם קדשים כי אני יקוק אלהיכם

משנה מסכת עירובין פרק א משנה י

ארבעה דברים פטרו במחנה מביאין עצים מכל מקום ופטורים מרחיצת ידים ומדמאי ומלערב

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף יז עמוד ב

ופטורין מרחיצת ידים. אמר אביי: לא שנו אלא מים ראשונים אבל מים אחרונים חובה. אמר רב חייא בר אשי: מפני מה אמרו מים אחרונים חובה מפני שמלח סדומית יש, שמסמא את העינים. אמר אביי: ומשתכחא כקורטא בכורא אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: כיל מילחא מאי? אמר ליה: [הא] לא מיבעיא

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מ עמוד א

תניא נמי הכי: אחר כל אכילתך אכול מלח, ואחר כל שתייתך שתה מים, ואי אתה נזוק. תניא אידך: אכל כל מאכל ולא אכל מלח, שתה כל משקין ולא שתה מים, ביום - ידאג מן ריח הפה, ובלילה - ידאג מפני אסכרה

תלמוד בבלי מסכת חולין דף י עמוד א

חמירא סכנתא מאיסורא

תלמוד בבלי מסכת יומא דף פג עמוד ב

דתניא: מים ראשונים האכילו בשר חזיר, מים אחרונים הרגו את הנפש

מדרש תנחומא (בובר) פרשת בלק סימן כד

מים אחרונים הרגו את הנפש. מעשה באדם אחד שאכל קיטנית ולא נטל ידיו, ירד לשוק וידיו מטונפות מן הקיטנית, ראה אותו חבירו, הלך ואמר לאשתו, אמר לך בעליך סימן שאכל עכשיו קיטנית, שגרי לו אותו טבעת, לאחר שעה בא בעלה, אמר לה היכן הטבעת, אמרה לו פלוני בא בסימנין שלך ונתתיה לו, נתמלא חימה עמד והרגה, לפיכך מי שאינו נוטל את ידיו אחר המזון כאילו הורג את הנפש, לפיכך זההיר הקב"ה את ישראל שלא לפשוע אפילו במצות קלות, שנאמר כי לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייכם (דברים לב מז), אפילו דבר מצוה שאתה רואה אותה שהיא ריקה וקלה, בה חיים, ואריכות ימים

מדרש תנחומא (בובר) פרשת בלק סימן כד

מעשה היה בשעת השמד בחנוני ישראל שהיה מבשל בשר טהור, ובשר חזיר, ומוכר שלא ירגישו בו שהוא יהודי, וכך היה מנהגו, כל מי שנכנס לחנות שלו ואינו נוטל ידיו, היה יודע שהוא עובד כוכבים, ונותן לפניו בשר חזיר, וכל מי שהיה נוטל ידיו ומברך, יודע שהוא יהודי, ומאכילו בשר טהור, פעם אחת נכנס יהודי לאכול שם, ולא נטל את ידיו, היה סבור שהוא עובד כוכבים, נתן לפניו בשר חזיר, אכל ולא בירך, בא לעשות עמו חשבון על הפת ועל הבשר, ובשר חזיר נמכר ביוקר, א"ל יש לי עליך כך וכך מן בשר שאכלת, שהחתיכה שוה עשרה מנה, א"ל אתמול נתת אותה לי בשמונה, והיום אתה רוצה עשרה, א"ל זו של חזיר היא שאכלת, כיון שא"ל כך עמדו לו שערותיו, ונבהל ונפחד, א"ל בצינעה יהודי אני ונתת לי בשר חזיר, א"ל תיפח רוחך כשראיתי שאכלת בלא נטילת ידים ובלא ברכה, הייתי סבור שאתה עובד כוכבים, מיכאן אמרו חכמים מים הראשונים האכילו בשר חזיר

תלמוד בבלי מסכת חולין דף קה עמוד ב

אמר אביי: מריש הוה אמינא האי דלא משו מיא בתראי על ארעא - משום זוהמא, אמר לי מר: משום דשריא רוח רעה עלייהו

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) סדר פסח

אבל מים אחרונים של אחר הסעודה לא יברך, ואם ברך, מוציא שם שמים לבטלה. דקא אמרינן מים ראשונים מצוה וטעונין ברכה. ואחרונים חובה ואין טעונין ברכה, מפני שחובה הוא שלא יסתכן, ולא חובת מצוה הן. דקא אמרינן מפני מה אמרו מים אחרונים חובה, מלח סדומית יש ומסמא את העינים

שכל טוב (בובר) שמות פרק יב

ונוטלין לידים ואין מברכין על נטילת ידים דקיימא לן מים אחרונים חובה

רמב"ם הלכות ברכות פרק ו הלכה ב

מים אחרונים אין מברכין עליהן שאינם אלא מפני הסכנה, ולפיכך חייב אדם להזהר בהן ביותר. +/השגת הראב"ד/ ומים אחרונים אין מברכין עליהן כו' עד ביותר. כתב הראב"ד ז"ל /א"א/ אני שמעתי בשימושי הגאונים הקדמונים שכתבו על המים האחרונים ברכה על רחיצת ידים וחיי ראשי דברים נכונים הם שהרי חכמים דרשו את שתייהן מפסוק אחד והתקדשתם והייתם קדושים וכן אמרו ידים שהן מזוהמות פסולות לברכה ובאמת ובברור אם אכל דבר שיש בו זוהמא צריך לברך על רחיצתן

רמב"ם הלכות ברכות פרק ו הלכה ג

נטילת ידים באחרונה שמא יש בו מלח סדומית או מלח שטבעו כמלח סדומית ויעביר ידיו על עיניו ויסמא, מפני זה חייבין ליטול ידים בסוף כל סעודה מפני המלח, ובמחנה פטורים מנטילת ידים בתחלה מפני שהן טרודים במלחמה, וחייבין באחרונה מפני הסכנה

ראב"ה ח"א - מסכת ברכות סימן קמה

אמר הקב"ה כשם שאני ומשרתי שברקיע טהורים ונקיים כך אתם תהיו נקיים כשתבואו לקלסני. ובהלכות נטילת ידים כתבתי שבמדרש תנחומא בפרשת וישא משלו ויאמר אמרינן שמים אחרונים טעונין ברכה, אע"פ שחובה [הם]. ואמרינן נמי ידים מזוהמות פסולות לברכה, ולכן נראה דהמברך ברכת הזימון ראוי לו ליטול ידיו ולברך עליהם

רבינו יונה על הר"ף מסכת ברכות דף מ עמוד ב

ולענין לברך על מים אחרונים היה נראה שהמברך ברכת המזון כיון שיש בדבר מצוה שיש לו לברך אבל כבר נהגו העולם שלא לברך רבני צרפת ז"ל נותנין טעם בדבר מפני שבימיהם שהיה מנהגם להביא שמן ערב אחר הנטילה להעביר הזוהמא מהידים היו מברכין אבל עכשיו כיון שאין לנו עושין המצוה כתקנה שאין לנו שמן ערב נהגו העם שאפי' המברך ברכת המזון אינו מברך על מים אחרונים ורב עמרם גאון ז"ל כתב שאין מברכין עליהם לא בלשון נטילה ולא בלשון רחיצה ולא בלשון שטיפה ונתן סימן לדבר בשמתא נר"ש

תוספות מסכת ברכות דף נג עמוד ב

והייתם קדושים אלו מים אחרונים - דוקא להם שהיו רגילין ליטול ידיהם אחר הסעודה מפני מלח סדומית אבל אנו שאין מלח סדומית מצוי בינינו ואין אנו רגילין ליטול אחר הסעודה אין הנטילה מעכבת עלינו לברך ומיהו אנשים מעונגים הרגילין ליטול ידיהן אחר הסעודה ודאי להם מעכבת הנטילה לברך ברכת המזון וצריכים ליטול את ידיהם קודם בהמ"ז

תוספות מסכת עירובין דף יז עמוד א

מים אחרונים חובה - עכשיו לא נהגו במים אחרונים דאין מלח סדומית מצוי בינינו אי נמי לפי שאין אנו רגילים לטבל אצבעותינו במלח אחר אכילה

תוספות מסכת חולין דף קה עמוד א

מים ראשונים מצוה ואחרונים חובה כו' - בברכות בסוף פרק אלו דברים דריש תרומיהו מקרא מוהתקדשתם אלו מים ראשונים והייתם קדושים אלו מים אחרונים ואסמכתא בעלמא הוא דהא טעמא דמים אחרונים הוי משום מלח סדומית כדאמר בסמוך ואנו לפי שאין מלח סדומית מצוי בינינו לא נהגו במים אחרונים והכי נמי כי דריש התם כי קדוש זה שמן שהיו סכין את ידיהן להעביר את הזוהמא הוי אסמכתא דלא מצינו בשום מקום שיהא שמן לא חובה ולא מצוה והא דאמר התם כשם שהמזוהם פסול לעבודה כך ידים מזוהמות פסולין לברכה היינו להם שהיה הדבר עליהם חובה ליטול אחר סעודה לפיכך נחשבות כמזוהמות וצריך להקדים וליטול קודם ברכה

שולחן ערוך אורח חיים סימן קפא סעיף א

מים אחרונים חובה

שולחן ערוך אורח חיים סימן קפא סעיף ז

אין מברכין שום ברכה על מים האחרונים

שולחן ערוך אורח חיים סימן קפא סעיף י

יש שאין נוהגים ליטול מים אחרונים; ואפי' לנוהגים כן, אדם שהוא אסטניס ורגיל ליטול ידיו אחר הסעודה לדידיה הוו ידים מזוהמות וצריך ליטול ידיו קודם ברכת המזון

מגן אברהם סימן קפא ס"ק ח

יש שאין נוהגין - דליכא מלח סדומית האידנא ומשום ידים מזוהמות ליכא דאין מקפידין על כך

מגן אברהם סימן קפא ס"ק י

ומיהו המקובלים כתבו דכל אדם יזהר במים אחרונים וכ"כ הי"ש ש שנהג לשטוף הכוס ורחץ ידיו במים

ברכי יוסף אורח חיים סימן קפא

כתב מר זקנינו הרב החסיד מהר"א אזולאי זלה"ה בהגהותיו כ"י כפי הקבלה צריך לזהר בהם מאד ואין להקל בהם והמקל במים אחרונים מקלין לו ימיו ושנותיו, כך השיבו מן השמים ע"י שאלת חלום

ביאור הגר"א אורח חיים סימן קפא

אבל כל זה ליתא ומ"ש תוס' בספ"ק דעירובין י"ז ב' ד"ה מים כו' עכשיו דבריהן דחויין מעיקרן דשם קאי על מתני' דארבעה דברים פטרו במחנה כו' ומרחיצת ידים כו' ואמר אביי שם דממים אחרונים לא נפטרו במחנה משום דחובה משום מלח סדומית כדמפ' ר"ח בר אשי שם ואי ליכא טעמא דמלח סדומית אז פטורין במחנ' ממ' אחרונים כמו ממ"ר אבל בלא מחנה חייבים

משנה ברורה סימן קפא ס"ק כב

שאינ נוהגים וכו' - מפני שאין מלח סדומית מצוי בינינו ומשום ידים מזוהמות אין חוששין הואיל ועכשיו אין מקפידין לרחצן מלכלוך המאכל אין זה קרוי זוהמא לנו. ודעת הגר"א בביאורו דצריך ליטול גם האידנא [דטעם מלח סדומית וידים מזוהמות גם עתה שייך וכמ"ש בס"א] וכ"כ המ"א בשם המקובלים דכל אדם יזהר במים אחרונים וכן החמיר המהרש"ל בים של שלמה וכ"כ הברכי יוסף ע"ש שהחמיר הרבה בזה